

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАНЮКА ПРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 343.131 (477)

ПРИНЦИП ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЇ
В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права, процесу і криміналістики Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
РОМАНЮК Андрій Богданович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри цивільного та господарського права
Прикарпатського юридичного інституту

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ПОПЕЛЮШКО Василь Олександрович,
Національний університет «Острозька академія»,
директор інституту права ім. І.Малиновського;

доктор юридичних наук, доцент
ВЛАСОВА Ганна Петрівна,
Національна академія прокуратури України,
завідувач кафедри кримінального процесу та
криміналістики

Захист відбудеться «___» _____ 2015 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.І. Чапшєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ефективність кримінального судочинства визначається його здатністю досягати поставлених перед ним цілей та завдань. На сучасному етапі кримінально-процесуальна політика країн усього світу стикається з двома викликами. З одного боку, перманентне збільшення рівня злочинності разом із зростанням її організованості, професійності, активнішим використанням науково-технічних досягнень тягне за собою збільшення кількості кримінальних проваджень, ускладнення досудового розслідування та судового провадження. З іншого боку, сучасний кримінальний процес характеризується посиленням значення забезпечення гарантій прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному провадженні, що, у свою чергу, вимагає від осіб, відповідальних за здійснення провадження, додаткових зусиль для його організації.

Ці дві ключові, але певною мірою суперечливі тенденції, визначають суттєве зростання навантаження на правоохоронну та судову системи. При цьому зазначені явища спостерігаються в умовах обмежених можливостей стосовно фінансування, матеріального та кадрового забезпечення боротьби зі злочинністю і, у тому числі, кримінально-процесуальними засобами. Тому екстенсивний шлях розвитку сучасної кримінально-процесуальної системи через зростання витрат на її утримання, виділення додаткових матеріальних та людських ресурсів видається нереальним та безперспективним. Майбутнє за оптимізацією кримінального судочинства, а саме – припвидшення, спрощення та здешевлення кримінального процесу шляхом відмови від невинуватених ускладнень і процедурних рудиментів, ширше використання досягнень науки та техніки, запровадження диференціації кримінально-процесуальної форми, але за умови дотримання при цьому гарантій прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Всі ці вимоги, які стоять перед державою та суспільством у сфері розробки та реалізації кримінально-процесуальної політики, суттєво посилюють вплив та значення однієї з ключових ідей розвитку кримінального судочинства – ідеї процесуальної економії, спрямованої на забезпечення його спрощення, скорочення та здешевлення. Значення цих процесів на сучасному етапі розвитку кримінального судочинства визначає необхідність ставлення до цієї ідеї як повноцінного принципу (засади) кримінального провадження.

В юридичній літературі проблема процесуальної економії, зазвичай, розглядалася у контексті дослідження проблем ефективності, економічності чи раціональності процесу. Значний внесок у розкриття природи, сутності та змісту процесуальної економії як засади судочинства здійснили вчені-цивілісти Є.В. Васьковський, М.А. Гурвич, В.О. Рязановський, В.В. Тихонович, А.О. Ференс-Сороцький. Питання процесуальної економії підіймалися й зарубіжними та вітчизняними фахівцями у галузі кримінального судочинства – С.В. Бажановим, Л.В. Головком, Ю.М. Грошевим, А.П. Гуляєвим, П.С. Елькінд,

В.Т. Маляренком, С.Д. Оспановим, П.Ф. Пашкевичем, М.М. Полянським, В.Т. Нором, М.І. Порубовим, С.В. Серебровою, О.В. Смирновим, Ю.І. Стецовським, М.С. Строговичем, В.Т. Томиним, І.Я. Фойницьким, Ю.К. Якимовичем, М.Л. Якубом та іншими.

Тривала робота над проектом нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) та його прийняття у 2012 році виступили справжнім катализатором наукових досліджень у зазначеному напрямку. Зокрема, значну увагу науковців та практиків привертають питання диференціації кримінально-процесуальної форми, одним із завдань якої є спрощення та пришвидшення кримінального провадження.

Відносно недавно в українській та російській кримінально-процесуальній науках було захищено кандидатські дисертації І.О. Сопронюк (2011 рік) та О.Ю. Смоліна (2010 рік), предметом яких були питання принципу процесуальної економії у кримінальному провадженні. Втім, ці роботи можна визнати єдиними дослідженнями на подібну тематику у кримінальній процесуальній науці. Крім того, дисертація І.О. Сопронюк підготовлена на основі законодавства, яке втратило чинність у 2012 році і при цьому суттєво відрізняється від чинного якраз у частині реалізації принципу процесуальної економії, а робота О.Ю. Смоліна ґрунтується на законодавстві та реаліях кримінального судочинства Російської Федерації.

Тому потреба у дослідженні шляхів оптимізації кримінально-процесуальної форми методами процесуальної економії залишається актуальною, що й обумовило вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Прикарпатського юридичного інституту «Актуальні проблеми попередження та боротьби зі злочинністю» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку Української державності та права» на 2011-2015 рр. (номер державної реєстрації 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у з'ясуванні сутності принципу процесуальної економії, його ролі та місця в системі принципів (засад) сучасного кримінального судочинства та розробці науково-обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства у напрямку спрощення та скорочення кримінального провадження.

Визначена мета наукового дослідження зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

обґрунтувати наявність підстав для віднесення ідеї процесуальної економії до системи засад кримінального провадження України;

визначити місце та значення принципу процесуальної економії в системі засад кримінального провадження;

з'ясувати способи та специфіку прояву принципу процесуальної економії у кримінальному провадженні;

виявити прояви процесуальної економії, які характерні для всього кримінального провадження, а також окремих його стадій;

дослідити вплив принципу процесуальної економії на запровадження у кримінальному провадженні диференційованих процесуальних форм;

розробити пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства з точки зору реалізації принципу процесуальної економії.

Об'єктом дослідження є система принципів (засад) сучасного кримінального провадження України, еволюція та сучасний стан нормативного закріплення та реалізації принципу процесуальної економії у кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є принцип процесуальної економії та його реалізація в сучасному кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Методологічною основою наукового дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. В основу дисертації покладений діалектичний метод, який дав можливість дослідити ідею процесуальної економії у процесі її становлення і розвитку.

Зі спеціальних методів дослідження у дисертації використано: логіко-семантичний метод при з'ясуванні понять «економія», «швидкість», «оперативність» тощо (підрозділи 1.1, 1.2); системно-структурний метод при дослідженні внутрішньої побудови елементів принципу процесуальної економії, визначення його місця в системі засад кримінального провадження (підрозділ 1.3); порівняльно-правовий метод при аналізі норм кримінально-процесуального законодавства України та зарубіжних країн, котрі забезпечують процесуальну економію у судочинстві, що дало можливість запропонувати конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України (розділи 2, 3); історико-правовий метод при висвітленні генези розвитку засади процесуальної економії у кримінальному провадженні (підрозділи 1.1, 3.1); формально-юридичний метод у ході аналізу норм чинного кримінального процесуального законодавства України та практики їх застосування щодо реалізації принципу процесуальної економії, завдяки чому обґрунтовано і сформульовано зміни і доповнення до КПК України (розділи 2, 3); статистичний метод щодо вивчення та узагальнення судової практики та статистичних даних (розділи 2, 3). Усі методи дослідження використовувались у їх діалектичному взаємозв'язку, що забезпечило переконливість і достовірність наукових результатів.

Теоретичну основу дисертації становлять роботи вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі теорії держави і права, кримінального процесуального права, цивільного процесуального права та інших

процесуальних наук, історії держави і права України та історії держави і права зарубіжних країн.

Нормативну базу дослідження складають Конституція України, міжнародно-правові акти в галузі прав людини, акти кримінального процесуального законодавства, цивільного законодавства, цивільного процесуального законодавства України та деяких зарубіжних країн, постанови найвищих судових інстанцій України, рішення Європейського суду з прав людини.

Емпіричну базу дослідження склали матеріали судової статистики та практики органів досудового розслідування, 164 кримінальних проваджень (справ) місцевих та апеляційних судів Івано-Франківської, Закарпатської, Київської та Харківської областей, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ, Верховного Суду України, Європейського суду з прав людини; результати проведеного анкетування 84 суддів, 54 прокурорів, 36 слідчих, 72 адвокатів та 38 науковців.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших в Україні комплексним науковим дослідженням поняття та змісту засади процесуальної економії та її реалізації в сучасному кримінальному провадженні. За результатами дослідження сформульовано ряд нових положень, висновків та пропозицій, які мають наукову новизну:

вперше:

запропоновано розуміння процесуальної економії як різновиду більш загальної ідеї економії ресурсів, яка є внутрішньою необхідною засадою будь-якої свідомої систематичної людської діяльності;

виведено правову природу ідеї процесуальної економії з вимоги забезпечення ефективного кримінального судочинства;

обґрунтовано необхідність скасувати законодавчу заборону об'єднувати у рамках одного кримінального провадження матеріали досудового розслідування щодо злочинів та кримінальних проступків, оскільки такий порядок суперечить засаді процесуальної економії;

запропоновано передбачити право суду у справах, які завідомо не будуть вирішені за одне судове засідання в силу складності та об'ємності провадження, не викликати на перше судове засідання свідків та експертів;

запропоновано заходи з удосконалення чинного законодавства у напрямку розширення використання досягнень науково-технічного прогресу в кримінальному провадженні у контексті реалізації принципу процесуальної економії в сучасному кримінальному провадженні. Зокрема, запропоновано конкретизувати вимоги щодо стандартів якості відеоконференцзв'язку, а також розширення використання науково-технічних засобів у сфері судових викликів та повідомлень;

розроблено концепцію заочного провадження, у порядку якого розглядалися б справи про кримінальні правопорушення всіх осіб, що протягом тривалого часу ухиляються від слідства чи суду, а не лише ті, хто переховується від правосуддя за кордоном;

удосконалено:

визначення поняття засади процесуальної економії, відповідно до якого принцип процесуальної економії є керівною ідеєю кримінального судочинства, спрямованою на оптимізацію кримінально-процесуальної форми та раціоналізацію кримінально-процесуальної діяльності шляхом їх пришвидшення, спрощення та здешевлення;

вчення про розумні строки кримінального провадження. Зокрема доведено, що порушення вимоги розумності строків можливе і при дотриманні встановлених законом граничних строків провадження, а неефективність даного правового інституту викликана відсутністю дієвого механізму притягнення суб'єктів провадження до відповідальності за порушення вимоги про розумні строки;

обґрунтування тези про те, що відмова від стадії порушення кримінальної справи на користь реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань всіх повідомлень та заяв про кримінальні правопорушення викликана, у тому числі, й реалізацією принципу процесуальної економії;

положення про доцільність відмови від обов'язкового проведення підготовчого судового засідання у кожному провадженні, надавши право судді самому вирішувати питання про доцільність цього судового засідання.

набули подальшого розвитку:

положення про принциповий статус ідеї процесуальної економії для кримінального провадження, зміст якого доцільно розкрити у главі 2 КПК України: «Кримінальне провадження здійснюється у спосіб, що забезпечує раціональне та економне використання зусиль, часу та витрат його учасників з метою своєчасного виконання завдань, визначених у ст. 2 цього Кодексу»;

уявлення про визначальну роль принципу процесуальної економії у формуванні особливих порядків кримінального провадження, спрямованих на спрощення та скорочення процесуальної форми;

положення про доцільність встановлення 15-денного строку апеляційного оскарження вироку або ухвали суду щодо примусових заходів виховного чи медичного характеру замість невиправдано тривалого 30-денного строку;

обґрунтування тези про необхідність надання права сторонам угоди про примирення укладати дану угоду в судовому провадженні крім письмової форми також і в усній формі із занесенням її умов секретарем судового засідання до спеціального протоколу;

положення про недоцільність обов'язкового проведення досудового розслідування у всіх провадженнях у формі приватного обвинувачення, у зв'язку з чим пропонується наділити потерпілого правом звернення із заявою про вчинення кримінального правопорушення безпосередньо до суду, при цьому суд матиме право за згодою потерпілого направляти заяву разом з матеріалами кримінального провадження прокурору для проведення досудового розслідування, якщо цього вимагатимуть обставини справи;

положення про доцільність запровадження в українському кримінальному судочинстві заочного провадження, у порядку якого у визначених законом випадках розглядалися б справи про кримінальні правопорушення осіб, які ухиляються від явки до суду.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані в результаті дослідження висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані у:

- правотворчій сфері – для вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства щодо реалізації процесуальної економії;

- науково-дослідницькій сфері – для подальшого дослідження та вирішення проблем реалізації принципу процесуальної економії у кримінальному провадженні;

- правозастосуванні – у практичній діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду при здійсненні повноважень, визначених КПК;

- навчальному процесі – при читанні лекцій та проведенні семінарських і практичних занять з нормативного курсу «Кримінальний процес України», а також спеціального курсу «Актуальні проблеми кримінального процесу і криміналістики» (акт впровадження у навчальний процес Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» від 3 лютого 2014 року).

Особистий внесок здобувача. У двох статтях опублікованих у співавторстві особистий внесок дисертанта полягає у з'ясуванні визначення змісту принципу процесуальної економії у кримінальному судочинстві.

Апробація результатів дослідження. Дисертаційна робота підготовлена на кафедрі кримінального права, процесу та криміналістики Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та обговорена на її засіданнях.

Основні положення та висновки дисертації апробовані на науково-практичних конференціях, а саме: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українське правосуддя: здобутки та перспективи» (м. Чернівці, 16 травня 2008 р.); Другій Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Філософські, методологічні та психологічні проблеми права» (м. Київ, 31 січня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Законодавство кримінально-правового напрямку: стратегія, тактика, техніка. Шості юридичні читання» (м. Одеса, 24 квітня 2009 р.); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції молодих вчених та аспірантів «Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 23-24 квітня 2009 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Незалежний суд – гарантія захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина» (м. Чернівці, 30 травня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 9 жовтня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 70-річчю

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Правова політика Української держави» (м. Івано-Франківськ, 19-20 лютого 2010 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та аспірантів «Вдосконалення правового захисту прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 23 квітня 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові проблеми зміцнення української державності» (м. Одеса, 19-20 листопада 2010 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політика у сфері боротьби зі злочинністю: актуальні проблеми сьогодення» (м. Івано-Франківськ, 25-26 лютого 2011 р.);

Публікації. Основні положення дисертації відображені у дев'ятнадцяти публікаціях, у тому числі 8 наукових статтях опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено Міністерством освіти і науки України, та 1 статті опублікованій у зарубіжному виданні.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють одинадцять підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 238 сторінок, з яких основний зміст – 196 сторінок, список використаних джерел – 22 сторінки (238 найменувань) і додатки – 20 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, аналізується стан її наукової розробки, визначаються її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна, практичне значення одержаних результатів, зазначаються відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру дисертації.

Перший розділ «Принцип процесуальної економії у системі засад кримінального провадження» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено природу та значення ідеї процесуальної економії у кримінальному судочинстві, розглянуто поняття та зміст процесуальної економії як засади кримінального провадження та з'ясовано її співвідношення з іншими процесуальними принципами.

У **підрозділі 1.1. «Правова природа ідеї процесуальної економії в кримінальному судочинстві»** аналізується історія розвитку ідеї процесуальної економії, процес її становлення та формування як невід'ємної засади сучасного кримінального провадження.

Зроблено висновок про те, що вдосконалення сучасного кримінального судочинства неминуче вимагає все ширшого втілення у ньому вимог процесуальної економії. Ідея економії ресурсів (різновидом якої є процесуальна економія) є однією із керівних засад всієї діяльності людини, адже в усі часи для людства характерним було намагання досягати

поставлених цілей швидше, простіше і з меншими затратами. Це повною мірою стосується і кримінального судочинства.

Звертається увага на взаємозв'язок ефективності та економічності кримінального провадження. Хоча право та процесуальна діяльність не спрямовані на отримання прибутку, але процес правового регулювання неодмінно пов'язаний з використанням певних ресурсів, і до того ж в умовах їх обмеженості. Тому суспільство у значній мірі турбує те, якою ціною дається досягнення цілей кримінального судочинства. Обґрунтовується позиція про те, що ідея процесуальної економії виконує не просто функцію математичного зменшення витрат, а швидше їх раціоналізацію з метою підвищення ефективності процесу. Не менш важливою є також і швидкість кримінального провадження, адже не буде ефективним те судочинство, яке хоча й забезпечує високий відсоток розкриття злочинів, але робить це з грубими порушеннями розумних процесуальних строків.

Виходячи з аналізу динаміки розвитку кримінального процесуального права, обґрунтовується висновок, що вдосконалення кримінально-процесуального законодавства є перманентним процесом, що викликається змінами соціально-економічних умов у державі, розвитком науково-технічного прогресу, змінами в стані злочинності та іншими факторами, а тому потреба у реалізації ідеї процесуальної економії буде завжди актуальною.

У *підрозділі 1.2. «Поняття та зміст процесуальної економії у кримінальному провадженні»* відзначається, що процесуальна економія нерозривно пов'язана з ефективністю кримінального провадження, але на даному етапі розвитку процесуальної науки місце цієї ідеї у кримінальному процесуальному праві досі не визначене. Процесуальна економія – це ідея, спрямована на підвищення ефективності процесуальної форми шляхом її раціоналізації через пришвидшення, спрощення та здешевлення. Аналізуються різні погляди на ідею процесуальної економії у працях вчених радянського та сучасного періодів. Розглядається питання диференціації процесуальної форми, як одного із засобів реалізації процесуальної економії. Потреба в оптимізації кримінально-процесуальної форми у напрямку її спрощення, скорочення та зменшення затрат призводить до пошуку альтернативних до загального порядку провадження механізмів.

Відзначається, що принцип процесуальної економії має дві форми впливу на кримінальне судочинство: нормативну (через удосконалення законодавства) і організаційно-управлінську (через підвищення ефективності організації праці). Але незважаючи на важливість процесуальної економії статус даної ідеї до сьогодні не визначений. Отже, враховуючи фундаментальне значення ідеї процесуальної економії для організації та розвитку кримінального судочинства, відповідність цієї ідеї критеріям, що вироблені наукою до процесуальних принципів, є всі підстави стверджувати, що процесуальна економія належить до принципів (засад) кримінального провадження.

У підрозділі 1.3. «Співвідношення принципу процесуальної економії з іншими засадами кримінального провадження» досліджується питання місця принципу процесуальної економії у системі засад кримінального провадження.

Принцип процесуальної економії реалізується у кримінальному провадженню не заради самої економії ресурсів, вона не є самоціллю. Даний принцип є одним із елементів цілої системи процесуальних засад, яка спрямована на спільне досягнення поставлених перед кримінальним судочинством завдань. Водночас принцип процесуальної економії встановлює рівновагу між окремими принципами, обмежує їх дію, зазнаючи аналогічного впливу з боку інших засад, що в кінцевому результаті позитивно впливає на процес правового регулювання.

Другий розділ «Реалізація принципу процесуальної економії у кримінальних провадженнях, що здійснюються в загальному порядку» складається з трьох розділів і присвячений механізму дії цієї засади у стадії досудового розслідування та судових стадіях кримінального провадження.

У підрозділі 2.1. «Форми реалізації процесуальної економії, характерні для всіх стадій кримінального провадження» відзначається, що реалізація даного принципу найповніше проявляється у законотворчій діяльності через вдосконалення кримінального процесуального законодавства, яке здійснюється з метою спрощення, здешевлення та прискорення процесу. Крім того, даний принцип реалізується і у кримінально-процесуальній діяльності, де його роль зводиться до обрання органами чи особами, що здійснюють кримінальне провадження, найбільш раціонального способу процесуальної діяльності з метою більш швидкого та менш затратного досягнення завдань у конкретному провадженні. Ідеєю процесуальної економії пронизані всі інститути кримінального судочинства, але в одних випадках ця ідея в системі мотивів формування бажаного вигляду певного процесуального інституту відіграє другорядну роль, а в інших – ключову. Підкреслюється, що одним з найважливіших механізмів забезпечення швидкого процесу є визначення у законі граничних процесуальних строків кримінального судочинства, порушення яких буде свідчити про його неефективність і є підставою для юридичної відповідальності винних у цьому. Також відзначається, що ефективним засобом забезпечення швидкості кримінального судочинства є вимога розумності строків кримінального провадження.

Значається, що використання науково-технічних засобів та відеоконферензв'язку у кримінальному провадженні є виявом реалізації таких засад судочинства, як з'ясування істини та забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи, проте значну роль у впровадженні нових технологій у кримінальне судочинство завжди відігравала ідея процесуальної економії.

У підрозділі 2.2. «Процесуальна економія під час досудового розслідування» аналізуються прояви процесуальної економії на стадії досудового розслідування у сучасному кримінальному провадженні.

Вплив принципу процесуальної економії на досудове розслідування є цілком очевидним на всіх етапах цієї стадії – починаючи від внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, і закінчуючи підготовкою обвинувального акта та направленням його до суду. Міркуваннями процесуальної економії викликані і положення про строки досудового розслідування, місце здійснення досудового розслідування, інститут об'єднання (виділення) матеріалів досудових розслідувань, інститут цивільного позову у кримінальному провадженні. Посиленню позитивного впливу засади процесуальної економії сприятиме, зокрема, вдосконалення правового регулювання строків досудового розслідування, у тому числі шляхом визначення у законі заходів процесуальної відповідальності за їх порушення у вигляді закриття кримінального провадження, шляхом встановлення граничних строків реагування слідчого, прокурора на клопотання учасників кримінального провадження. Доцільним видається також передбачення у законі можливості об'єднання у одному провадженні матеріалів досудового розслідування щодо злочинів та кримінальних проступків з метою як процесуальної економії, так і підвищення повноти, всебічності та об'єктивності досудового розслідування.

У підрозділі 2.3. «Реалізація принципу процесуальної економії в судових стадіях кримінального провадження» відзначено, що вимога процесуальної економії спрямована на те, щоб судовий розгляд був побудований таким чином, щоб не допустити невинуватих затягувань розгляду справи, необґрунтованих відкладень судових засідань, оголошень занадто тривалих перерв, зупинення провадження тощо.

Судове провадження повинно відповідати вимогам розумності строків. З огляду на це, завданням принципу процесуальної економії в судовому провадженні є мінімізація можливих процесуальних перешкод з тим, щоб судовий розгляд був завершений у розумний строк. При цьому обґрунтовано думку, що встановлення граничних строків для судового провадження є неприпустимим.

Піддано критиці положення закону, які вимагають проведення підготовчого судового засідання в кожному кримінальному провадженні. Пропонується вирішення питання про необхідність проведення цього засідання віддати на розсуд судді, що суттєво спростить провадження, пришвидшить судовий розгляд.

Аналізуються об'єктивні та суб'єктивні причини затягування в судах розгляду кримінальних проваджень.

Відзначається, що апеляційна, касаційна, та стадія перегляду судових рішень Верховним Судом України характеризуються помітною дією принципу процесуальної економії та здійснюється аналіз конкретних проявів його реалізації на цих стадіях кримінального процесу.

Розділ 3 «Диференційовані форми кримінального провадження як вияв процесуальної економії» складається з п'яти підрозділів, де

аналізуються окремі диференційовані форми кримінального провадження, які сприяють швидшому та ефективнішому досягненню цілей кримінального судочинства.

У *підрозділі 3.1. «Диференціація процесуальної форми: поняття та значення»* зазначається, що у виникненні диференційованих форм кримінального провадження, спрямованих на спрощення та скорочення процедури, вирішальну роль відіграє принцип процесуальної економії, для якого диференціація кримінально-процесуальної форми буде вищим проявом його реалізації. Диференціація кримінально-процесуальної форми може мати різні прояви. У одних випадках відмінності процесуальної форми виявляються лише у стадії судового розслідування, в інших – у судовому провадженні, у третіх відмінним є все кримінальне провадження. Розглядаються підстави диференціації кримінально-процесуальної форми та відповідно види спрощених проваджень. Проводиться історичний аналіз спрощених процесуальних форм. Обґрунтовується висновок, що розумне використання тих можливостей, які дає диференційована кримінально-процесуальна форма, може позитивно вплинути на досягнення поставлених перед кримінальним судочинством завдань за рахунок швидшого отримання очікуваних результатів і з меншими затратами.

У *підрозділі 3.2. «Кримінальне провадження на підставі угод як вияв реалізації засади процесуальної економії»* розглядається один з найефективніших механізмів спрощення кримінально-процесуальної форми – застосування процесуальних угод між обвинуваченим (підозрюваним) з одного боку, та потерпілим чи державою в особі державного обвинувача – з другого. Завдяки цьому інструменту завдання кримінального судочинства досягаються швидше, економніше і безболісніше для зацікавлених осіб.

Стверджується, що хоча сам порядок кримінального провадження на підставі угод є однозначно виявом засади процесуальної економії у кримінальному судочинстві, все ж вимога щодо підтвердження факту примирення тільки письмовою угодою встановленого змісту є відступом від цього принципу. Запропоновано передбачити можливість укладення угоди про примирення і в усній формі, якщо обвинувачений (підозрюваний) відшкодував потерпілому заподіяну шкоду до моменту розгляду питання про примирення і потерпілий підтверджує відсутність майнових та інших претензій до підозрюваного (обвинуваченого).

Обґрунтовується необхідність передбачити можливість для потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) домовлятися про укладення мирової угоди самостійно або за допомогою обраного за взаємною згодою посередника (медіатора).

Угода про визнання винуватості також є дуже важливим інструментом процесуальної економії. Але з метою посилення процесуальних гарантій учасників кримінальних проваджень пропонується КПК України доповнити статтею 475-1 «Значення відомостей, що містяться в угоді про визнання

винуватості» такого змісту: «Відомості, зазначені сторонами в угоді про визнання винуватості, затвердженій вироком суду, стосовно будь-яких обставин, які стосуються суті підозри, обвинувачення, не мають преюдиціального значення для суду або для слідчого чи прокурора під час іншого кримінального провадження».

У *підрозділі 3.3. «Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення у контексті реалізації принципу процесуальної економії»* обґрунтовується положення, що інститут приватного обвинувачення є способом вирішення конфліктів з найменшими витратами, а також максимально наближає момент відповідальності для особи, яка вчинила злочин. Надання можливості потерпілому самому вирішувати питання доцільності кримінального переслідування та незалучення з цією метою до судового провадження державних органів само по собі є виявом процесуальної економії.

Проте розширення кола кримінальних правопорушень, за якими здійснюється провадження у цьому порядку, видається надмірним, загрожуючи зростанням латентності досить серйозних видів злочинів, адже до справ приватного обвинувачення віднесено справи про злочини, у питаннях юридичної кваліфікації яких пересічному потерпілому розібратися буде непросто.

Невиправданим є і обов'язкове досудове розслідування у всіх провадженнях у формі приватного обвинувачення, адже у таких справах за вітчизняною правовою традицією ніколи не проводилося досудове слідство, а тому потерпілий, зазвичай, швидше отримував матеріальну та моральну компенсацію за шкоду від злочину. Держава, у свою чергу, за такого підходу не витратила кошти на проведення досудового розслідування, економилась час та зусилля органів досудового розслідування, час та кошти інших учасників процесу, пов'язані з необхідністю з'являтися для участі в різних процесуальних діях. Слід повернути у КПК України можливість звернення потерпілого із заявою про вчинення злочину безпосередньо до суду, та надати право суду за згодою потерпілого направляти заяву разом з матеріалами кримінального провадження прокурору для проведення досудового розслідування, якщо цього вимагають обставини провадження.

У *підрозділі 3.4. «Спрощений порядок провадження щодо кримінальних проступків»* аналізується процесуальний порядок провадження щодо кримінальних проступків з точки зору реалізації принципу процесуальної економії.

Стверджується, що хоча такий вид провадження не віднесений до розділу VI «Особливі порядки кримінального провадження», все ж провадження щодо кримінальних проступків має суттєві особливості і на досудовому розслідуванні, і в суді, а тому є підстави вести мову про окремий диференційований вид провадження – провадження щодо кримінальних проступків.

Так, досудове розслідування у даному провадженні здійснюється у формі дізнання, з обмеженнями на проведення слідчих (розшукових) дій, на застосування найбільш суворих запобіжних заходів, та зі скороченим (одномісячним) строком дізнання, порівняно з досудовим слідством. Судове провадження може здійснюватися у спрощеній формі без виклику обвинуваченого, у разі визнання ним своєї винуватості і згоди на такий розгляд з боку потерпілого.

Інститут спрощеного провадження стосовно кримінальних проступків є позитивним явищем з точки зору втілення вимог процесуальної економії у кримінальне судочинство. У той же час у зв'язку з відсутністю у матеріальному праві України поняття кримінальних проступків та відповідальності за їх вчинення станом на сьогодні цей вид кримінального провадження є «мертвим», і ті цілі, задля яких він запроваджувався (і у першу чергу процесуальна економія), не досягаються.

Тому проблему нульової ефективності положень глави 25 та § 1 глави 30 КПК України, можна вирішити шляхом передбачення у Кодексі, кола злочинів невеликої тяжкості, у відношенні яких кримінальне провадження здійснюватиметься у порядку, передбаченому для провадження щодо кримінальних проступків.

У підрозділі 3.5. «Перспективи запровадження заочного провадження в Україні» досліджується можливість введення у вітчизняне судочинство відомого у світовій практиці диференційованого виду кримінального провадження – заочного провадження. Заочне провадження у кримінальному процесі – це вид спрощеного провадження, при якому справа розглядається та вирок виноситься за відсутності обвинуваченого.

Необхідність запровадження в Україні такого виду провадження обґрунтовується об'єктивною необхідністю реагування на ухилення підозрюваних, обвинувачених від слідства та суду, у тому числі втечу за межі держави, що унеможливує, значно ускладнює або суттєво затягує винесення вироку у справі, у зв'язку з чим цілі кримінального судочинства не досягаються.

Запровадження цього інституту доцільне, але за умови встановлення ряду процесуальних гарантій відсутнього підозрюваного чи обвинуваченого: 1) заочне провадження щодо особи може здійснюватися лише у випадку перебування її у розшуку не менше, ніж шість місяців, 2) вжиття всіх заходів, спрямованих на повідомлення особи про висунуті щодо неї обвинувачення, 3) надання можливості переглянути заочний вирок тим самим судом, який його виніс, за заявою обвинуваченого, поданою не пізніше одного місяця з моменту, коли він дізнався про постановлення щодо нього такого вироку.

ВИСНОВКИ

Проведене з урахуванням науково-теоретичних і правових основ та судової практики дослідження засади процесуальної економії у кримінальному провадженні, дозволило дійти таких висновків:

1. Ідея процесуальної економії є проявом більш широкої ідеї економії зусиль (енергії, затрат тощо), яка є властивою для різних сфер матеріального і нематеріального буття. Ідея економії зусиль є рушійною силою самоорганізації будь-якої відкритої системи, у тому числі й кримінального судочинства. Як і будь-яка інша соціальна діяльність, кримінальне судочинство у процесі історичного розвитку отримує свою технологію (регламент, алгоритм) – процесуальну форму. Одним із засобів удосконалення процесуальної форми у напрямку підвищення її ефективності є ідея процесуальної економії.

2. Ідея процесуальної економії на сучасному етапі розвитку кримінального судочинства має всі ознаки, які дозволяють віднести її до переліку засад (принципів) кримінального провадження. Таким чином, засада процесуальної економії – це керівна ідея кримінального судочинства, спрямована на оптимізацію кримінально-процесуальної форми та раціоналізацію кримінально-процесуальної діяльності шляхом їх пришвидшення, спрощення та здешевлення. Зміст засади процесуальної економії доцільно розкрити в окремій статті КПК України: «Кримінальне провадження здійснюється у спосіб, що забезпечує раціональне та економне використання зусиль, часу та витрат його учасників з метою своєчасного виконання завдань, визначених у статті 2 цього Кодексу».

3. Ідеєю процесуальної економії пронизані всі інститути кримінального судочинства. Одним з найважливіших механізмів забезпечення швидкого процесу є визначення у законі граничних процесуальних строків кримінального судочинства, порушення яких буде свідчити про його неефективність і стане підставою для юридичної відповідальності винних у їх недотриманні. З метою підвищення ефективності інституту процесуальних строків необхідним є прийняття окремого закону, який би передбачав відшкодування учасникам процесу шкоди, заподіяної порушеннями процесуальних строків.

4. Використання науково-технічних засобів є одним з найперспективніших напрямків пришвидшення та спрощення кримінального судочинства. З метою процесуальної економії доцільно розширити використання науково-технічних засобів у сфері судових викликів та повідомлень, а також розширити можливості автоматизованої системи «Електронний суд», яка повинна працювати у двосторонньому режимі – як в напрямку від суду до учасників кримінального провадження, так і навпаки. Учасники кримінального провадження повинні отримати право надсилати клопотання, заяви, а в перспективі й апеляційні та касаційні скарги до суду в електронній формі, знайомитися з матеріалами кримінального провадження он-лайн.

5. З метою запобігання випадкам штучного затягування з повідомленням особи про підозру, коли це робиться для того, щоб не допустити формального порушення строків досудового розслідування, учасникам процесу слід надати право на включення ухвалою слідчого судді періоду, протягом якого особа перебувала у стані фактично підозрюваного, до строку досудового розслідування. Для посилення ефекту від встановлення граничних строків досудового розслідування необхідно передбачити можливість настання процесуальної відповідальності за їх порушення у вигляді закриття кримінального провадження.

6. В цілях процесуальної економії пропонується відмовитися від обов'язкового проведення підготовчого судового засідання у кожному провадженні, надавши право судді вирішувати питання про його доцільність. Також доцільно передбачити право суду у справах, які очевидно не будуть вирішені за одне судове засідання в силу складності та об'ємності провадження, не викликати на перше судове засідання свідків та експертів.

7. У виникненні диференційованих форм кримінального провадження, спрямованих на спрощення та скорочення процедури, вирішальну роль відіграє якраз принцип процесуальної економії, для якого такий вплив буде вищим проявом його реалізації.

8. Доцільно з метою спрощення процесу передбачити можливість й укладення угоди про примирення в усній формі із занесенням заяв сторін такої угоди до протоколу. При цьому ж необхідно передбачити можливість для потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) домовлятися про укладення мирової угоди самостійно або з допомогою обраного за взаємною згодою посередника (медіатора).

9. Чинний КПК України необхідно доповнити статтею 475-1 «Значення відомостей, що містяться в угоді про визнання винуватості» такого змісту: «Відомості, зазначені сторонами в угоді про визнання винуватості, затвердженій вироком суду, стосовно будь-яких обставин, які стосуються суті підозри, обвинувачення, не мають преюдиціального значення для суду або для слідчого чи прокурора під час іншого кримінального провадження».

10. Не відповідає принципу процесуальної економії обов'язковість досудового розслідування у всіх провадженнях у формі приватного обвинувачення. Слід передбачити у КПК України можливість звернення потерпілого із заявою про вчинення кримінального правопорушення безпосередньо до суду, та надати право суду за згодою потерпілого направляти заяву разом з матеріалами кримінального провадження прокурору для проведення досудового розслідування, якщо цього вимагають обставини провадження.

11. До прийняття закону про відповідальність за кримінальні проступки доцільно передбачити у КПК України коло злочинів невеликої тяжкості, провадження щодо яких має здійснюватися у спрощеній формі у порядку глави 25 розділу III КПК України та § 1 глави 30 розділу IV КПК України.

12. З метою процесуальної економії доцільним є запровадження в українському кримінальному судочинстві ще одного диференційованого виду кримінального провадження – заочного провадження, у порядку якого розглядалися б справи про кримінальні правопорушення осіб, що ухиляються від явки до суду. При цьому умовою постановлення заочного вироку повинно бути перебування особи у розшуку не менше, ніж шість місяців, вжиття всіх заходів до повідомлення особи про висунуті щодо неї обвинувачення, а обвинувачений повинен мати право оскаржити заочний вирок в особливому порядку – до того ж суду, який його постановив, що матиме наслідком перегляд вироку у повному обсязі в загальному порядку.

У **додатках** наведено зразок анкети і результати анкетування 284 фахівців у галузі права – слідчих, прокурорів, адвокатів, суддів та науковців з питань, що входять до предмета дисертаційного дослідження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Канюка І.М. Угода про визнання вини у кримінальному процесі України: за і проти / І.М. Канюка // Наше право. – 2009. – № 3. – С. 86-88.

2. Канюка І.М. Співвідношення принципу процесуальної економії та принципу встановлення об'єктивної істини у справі / І.М. Канюка // Наше право. – 2010. – № 3. – С. 91-94.

3. Канюка І.М. Наказне провадження та принцип презумпції невинуватості у кримінальному судочинстві України: проблеми та перспективи правового регулювання / І.М. Канюка // Вісник Академії адвокатури України – 2010. – № 3(19). – С. 117-121.

4. Канюка І.М. Принцип процесуальної економії при ознайомленні обвинуваченого та його захисника з матеріалами кримінальної справи / І.М. Канюка // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2010. – №5 (72). – С. 213-223.

5. Канюка І.М. Прискорення та спрощення кримінально-процесуальних процедур як засоби реалізації принципу процесуальної економії / І.М.Канюка // Судова апеляція. – 2011. – №1(22) – С. 99-104.

6. Романюк А.Б., Канюка І.М. Процесуальна економія та ефективність кримінального судочинства / Романюк А.Б., Канюка І.М. // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2012. – № 1028. – С. 332-336.

7. Романюк А.Б., Канюка І.М. Вимога дотримання розумних строків у кримінальному судочинстві України як прояв дії принципу процесуальної економії / Романюк А.Б., Канюка І.М. // Прикарпатський юридичний вісник. – 2012. – № 2. – С. 259-272.

8. Канюка И. М. Реализация принципа процессуальной экономии на стадии апелляционного пересмотра судебных решений по новому УПК Украины / И. М. Канюка // *Право и политика.* – 2013. – № 2. – С. 150–155.

9. Канюка І.М. Правова природа ідеї процесуальної економії у кримінальному судочинстві / І.М. Канюка // *Прикарпатський юридичний вісник.* – 2014. – № 1(4). – С. 224-232.

10. Канюка І.М. Угода про визнання вини як варіант спрощення кримінального процесу / І.М. Канюка // *Українське правосуддя: здобутки та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2008 року.* – Чернівці: Рута, 2008. – С. 424-431.

11. Канюка І.М. Спрощене судочинство як спосіб диференціації кримінально-процесуальної форми / І.М. Канюка // *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права: Матеріали 2-ої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, 31 січня 2009 року.* – Київ, 2009. – С. 133-134.

12. Канюка І.М. Інститут медіації в кримінальному процесі як захід профілактики та засіб процесуальної економії / І.М. Канюка // *Законодавство кримінально-правового напрямку: стратегія, тактика, техніка. Шості юридичні читання: Матеріали міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, 24 квітня 2009 р.* – Одеса, 2009. – С. 223-226.

13. Канюка І.М. Деякі питання оптимізації кримінального судочинства / І.М. Канюка // *Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих вчених та аспірантів, 23-24 квітня, 2009.* – Івано-Франківськ, 2009. – С. 173-175.

14. Канюка І.М. Щодо удосконалення чинного кримінального процесу / І.М. Канюка // *Незалежний суд – гарантія захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30 травня 2009 року.* – Чернівці, 2009. – С. 455-461.

15. Канюка І.М. Поняття принципу процесуальної економії / І.М. Канюка // *Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 9 жовтня 2009 року.* – Одеса, 2009. – С. 427-430.

16. Канюка І.М. Значення принципу процесуальної економії в слідчій діяльності / І.М. Канюка // *Правова політика Української держави [текст]: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 19-20 лютого 2010 року. Том 2.* – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010. – С. 226-229.

17. Канюка І.М. Відеоконференцв'язок як засіб процесуальної економії в кримінальному судочинстві України / І.М. Канюка // *Вдосконалення правового захисту прав та основних свобод людини і громадянина: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених*

та аспірантів, 23 квітня 2010 року. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010. – С. 84-86.

18. Канюка І.М. Поняття та історичний розвиток заочного провадження в кримінальному судочинстві України / І.М.Канюка // Правові проблеми зміцнення української державності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 листопада 2010 року. – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2010. – С. 116-118.

19. Канюка І.М. Окремі питання кримінально-процесуальної політики у сфері наказного провадження / І.М. Канюка // Політика у сфері боротьби зі злочинністю: актуальні проблеми сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25-26 лютого 2011 року. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, 2011. – С. 130-132.

АНОТАЦІЯ

Канюка І.М. Принцип процесуальної економії в кримінальному судочинстві України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2015.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню поняття, змісту та механізму реалізації принципу процесуальної економії в кримінальному провадженні України. У роботі обґрунтовано необхідність спрощення та прискорення кримінально-процесуальної діяльності. Досліджено процес історичного розвитку та становлення принципу процесуальної економії, взаємозв'язок даного принципу з іншими засадами кримінального провадження. На основі норм чинного законодавства, слідчо-судової практики та наукових праць учених-процесуалістів розкрито механізм реалізації принципу процесуальної економії під час досудового розслідування та судових стадій кримінального провадження. Обґрунтовано необхідність ширшого застосування диференціації кримінально-процесуальної форми та запропоновано конкретні шляхи її реалізації в законотворчому процесі України.

За результатами дослідження сформульовано пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального закону в напрямку реалізації принципу процесуальної економії у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне провадження, процесуальна економія, розумний строк, диференціація процесуальної форми, спрощений порядок, досудове розслідування, судові стадії, угода про примирення, угода про визнання винуватості, приватне обвинувачення, кримінальні проступки, заочне провадження.

АННОТАЦИЯ

Канюка И.М. Принцип процессуальной экономии в уголовном судопроизводстве Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2015.

Диссертация посвящена комплексному исследованию понятия, содержания и механизма реализации принципа процессуальной экономии в уголовном производстве Украины. В работе обоснована необходимость упрощения и ускорения уголовной процессуальной деятельности. Исследованы исторический процесс развития и становления принципа процессуальной экономии, взаимосвязь данного принципа с другими началами уголовного производства.

Установлено, что идея процессуальной экономии внутренне присуща уголовно-процессуальной деятельности, она выступает двигателем рациональной организации уголовного процесса и играет важнейшую роль в повышении эффективности системы уголовного судопроизводства. Данная идея имеет все необходимые признаки принципа уголовного процесса, что позволяет рассматривать ее в качестве одного из основных начал уголовного производства и определять как руководящую идею уголовного судопроизводства, направленную на оптимизацию уголовно-процессуальной формы и рационализацию уголовно-процессуальной деятельности посредством их ускорения, упрощения и удешевления.

Принцип процессуальной экономии в уголовном процессе влияет как на все уголовно-процессуальные отношения в целом, так и на процессуальные правоотношения в отдельных стадиях уголовного производства. Наиболее отчетливо влияние принципа проявляется, в частности, в правовых нормах, регулирующих вопросы процессуальных сроков, а также использования научно-технических средств в уголовном производстве. Важным с точки зрения действия принципа процессуальной экономии является отказ законодателя от стадии возбуждения уголовного дела, ключевым является влияние данного принципа на правовое регулирование определения места досудебного расследования, объединения и разъединения материалов производства, институт частного иска в уголовном процессе и т.п. Сама природа судебных стадий по пересмотру судебных решений определяет существенное влияние принципа на их процедуру.

Сделан вывод о том, что одной из важнейших движущих сил дифференциации уголовно-процессуальной формы является принцип процессуальной экономии. Именно действием в первую очередь этого принципа обусловлено появление в уголовном процессе Украины института производства на основании сделок. Существенное влияние этот принцип

оказывает на правовое регулирование уголовного производства в форме частного обвинения, уголовного производства относительно уголовных проступков. Обоснована необходимость более широкого внедрения дифференциации уголовно-процессуальной формы и предложены конкретные пути ее реализации в законотворческом процессе Украины, в первую очередь посредством введения в отечественный уголовный процесс института заочного производства.

По результатам исследования сформулированы предложения, направленные на совершенствование уголовного процессуального закона в части, регламентирующей реализацию принципа процессуальной экономии в уголовном производстве.

Ключевые слова: уголовное производство, процессуальная экономия, разумный срок, дифференциация процессуальной формы, упрощенный порядок, досудебное расследование, судебные стадии, соглашение о примирении, соглашение о признании вины, частное обвинение, уголовные проступки, заочное производство.

SUMMARY

Kanyuka I.M. The principle of procedural economy in criminal proceedings of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in juridical sciences, Specialty 12.00.09 – Criminal procedure and criminalistics; Forensic inquiry; Operational investigation search activities. – National University “Odessa Law Academy”, Odessa, 2015.

The thesis is devoted to the complex research of definition, content and mechanism of realization of the principle of procedural economy in the criminal procedure of Ukraine. The necessity of simplifying and accelerating the criminal procedural activity is substantiated in the thesis. The process of historic development and establishment of the principle of procedural economy, the relationship of this principle with other principles of criminal procedure were researched. On the basis of norms of current legislation, investigation-court practice and scientific papers of scientists working in the field of legal proceedings, the mechanism of realization of the principle of procedural economy during the pre-trial investigation and court stages of criminal procedure was discovered. The necessity of wider implementation of differentiation of criminal procedural form is justified and specific ways of its realization in the legislative procedure of Ukraine are suggested.

On the basis of the results of the study proposals concerning the improvement of criminal procedural law in the direction of realization of the principle of procedural economy in the criminal proceedings were formulated.

Keywords: criminal proceedings, procedural economy, reasonable time, differentiation of procedural form, simplified procedure, pre-trial investigation, settlement agreement, agreement on the recognition of guilt, private prosecution, criminal offenses, in absentia proceedings.